

Az ajtón, amely az egyik hálósobába vezetett, ahol Lax és Sy Freedgood éltek kaotikus viszonyok között, nagy szürke kép, egy litográfia volt felerősítve. Tágranyitott szemű, ijesztő arckifejezésű férfit ábrázolt, egy hindut fehér ruhában, törökülésben. Megkérdeztem, ki ez, de nem tudtam, hogy a választ, amit kaptam, gúnyosnak vagy tiszteletteljesnek szánták-e? Lax egy késről beszélt, amelyet valaki a kép felé dobott, de az hirtelen visszafordult és kishíjján lemetszette a jelenlévők fejét. Másszóval értésemre adta, hogy a képben van valami tiszteletreméltó: innen a tisztelet és a gúny, amelyet barátaim mutattak irányában. A kétféle magatartásnak ez a vegyülete azt is megmutatta, milyen színvonalon álltak természetfelettire, illetve arra vonatkozó ismereteik, amit ők természetfelettinek tartottak. Annak, hogy a kép hogyan került az ajtóra, ugyancsak furcsa története van.

A kép egy indiai messiást, egy Jagad-Bondhu nevű megváltót ábrázolt, aki abban az időben küldetett Indiába. A világbékét és a testvériséget kellett hirdetni. Nem sokkal azelőtt halt meg és nagyszámú követőtáborot hagyott maga után. Aféle szent és rendalapító szerepét játszotta, noha valójában még egy szentnél is többre becsülték; az indiaiak a megtestesülés sokféleségében hisznek és ennek megfelelően ő az istenség legújabb megtestesülése volt.

1932-ben hivatalos külsejű, nagyméretű levelet küldtek az új „rend” egyik kolostorának Kalkutta közelében. A levél a csikágói világkiállítástól jött, amelyet a rákövetkező évre terveztek. Elképzelhetetlen, hogyan találtak rá erre a kolostorra. A levél a „Vallások Világkongresszusát” jelentette be. Mindezt emlékezetből írom; de a történet lényege, hogy a szóbanforgó kolostor apátját felhívták: küldje el képviselőjét a kongresszusra.

A kolostort valahogy így képzelem el: A neve Sri Angan, ami azt jelenti: „játszótér”. Kerítés veszi körül, amelyen belül bizonyos számú kunyhó, nyugati fogalmak szerint „cella” áll. A szerzetesek nyugodt, egyszerű emberek. Mi úgy mondanók, hogy liturgikus életet folytatnak, szoros kapcsolatban az évszakok körforgásával és a természettel. Úgy látszik, hogy kultuszuk leglényegesebb sajátága a mélységes, harmonikus egyesülés az egész élő léttel Isten dicséretére. Maga a dicséret énekekből áll, amelyeket dobbal és primitív hangszerekkel, furulyákkal és sípokkal kísérnek. Kultikus táncokat is gyakran mutatnak be. Emellett nagyon fontosnak tartják a belső, szemlélődő imádságot. Halk énekkel, amely az Isten utáni belső vágyódást fejezi ki, imádságos hangulatba ringatják magukat, és azután így maradnak békésen elmerülve az Abszolútumban.

Egyebekben életük rendkívül primitív és igénytelen. Mindenestre nem annyira, hogy szigorúnak mondhatnók. Nem hiszem, hogy szigorú vezeklési gyakorlatokat vagy önsanyargatásokat irtak

* Részlet a szerzőnek „A héliúpcsőjű hegy” című önéletrajzi regényéből.

volna elő számukra. Az egész Indiában általános nyomorúság még így is olyan életkörülményeket szab meg részükre, amelyeket bizonyára csak kevés nyugati szerzetes tudna elviselni. Ruházatuk turbánból, test köré csavart lepedőből és felső ruhából áll. Cipőt nem hordanak. Talán a felső ruha is csak útra szolgál. Táplálékuk valamicske rizs, egy kevés főzelék, pár szem gyümölcs.

Főtevékenységük az ima, az Isten dicsérete. Mélységesen átéli az imádság erejét és hatását, amely az Isten jóságába vetett erőteljes bizalmon alapul. Egész vallásosságuk gyerekes, egyszerű, ha úgy akarjuk primitív, a természettel összeforrott, optimista, boldog. Ha talán nem is megy túl a természetes vallásos tevékenység teljes kibontakozásán, kapcsolódva az egyéb természetes erényekkel (beleértve az erőteljes természetes szeretetet), mégis ezeknek a pogány szerzeteseknek élete, a természetes rend keretein belül, annyira tiszta, annyira megszentelt és békés, hogy megszegyenítheti korunk néhány keresztényi szerzetését, noha ez utóbbiaknak minden kegyelmi eszköz rendelkezésükre áll.

Mint nehéz kő zuhant ebbe a légkörbe a csikágói levél. Az apát megörült neki. Ő semmit sem tudott a csikágói világkiállításról. Nem tudta, hogy minden ilyen dolognál csak a pénz a fontos. A „vallások világtkongresszusa” az ő számára többet jelentett, mint néhány nyugtalan, noha esetleg őszinte ember hóbortos elképzelését. Nyilván az első lépést látta benne azon az úton, amely a szeretett messiás, Jagad-Bondhu reménységeinek, a világbékének és az általános testvériségnek megvalósításához vezet. Talán most az összes vallások egyetlen hatalmas világ-vallásban egyesülnek majd, és minden ember testvér módján dicséri Istent, ahelyett, hogy agyonütné egymást.

Az apát mindenestre elküldte egyik szerzetesét Csikágóba, a „vallások világtkongresszusára”.

Hatalmas megbízatás volt ez. Hatalmasabb, mintha mondjuk egy ujonnan felszentelt kapucinust az indiai missziókba küldenék. Ez esetben ugyanis egy kiképzett misszionárius foglalja el a számára előkészített helyet. Itt viszont egy a dzsungel szélén született kis emberke távozott egy szemlélődő kolostorból nem csak a világba, hanem egy olyan kultúra kellős közepébe, amelynek erőszakosságát és anyagiasságát aligha mérhette fel, és amelytől egész lényének vissza kellett borzadnia. Az útra pedig pénzt sem kapott. Nem azért, mintha ez tilos lenne számukra, hanem egész egyszerűen azért, mert a szerzeteseknek nem volt pénzüik. Annyit ugyan összehozott az apát, amennyivel valamivel tovább, mint a félútig, a menetjegyet meg lehetett váltani. Ezen túl azonban az égnei kellett gondoskodnia róla.

Amikor a szegény kis szerzetessel, aki pénz nélkül jött Amerikába, első ízben találkoztam, már öt éve az országban élt és a csikágói egyetemen megszerezte a filozófiai doktorátust. Ezért úgy hívták: Dr. Bramachari, noha „bramachari” feltehetően csak egyszerű indiai gyűjtőelnevezés a szerzetesre, legjobban „kis testvérnek” fordíthatnám.

Megfoghatatlan maradt számomra, hogyan sikerült neki azon a bürokrácián áthatolni, amely a pénztelen utast Amerikától elválasztja. Nyilván rövid kihallgatás után minden tisztviselőt lefegyverzett az egyszerűségével, és valami módon tovább segítették. Elég az hozzá, hogy szerencsésen megérkezett Amerikába.

Az egyetlen nehézség most már csak az volt, hogy mire Csikágóba ért, vége volt a „vallások világkongresszusának”.

Egyetlen pillantás azonban a már lebontott kiállítási épületekre mindent elmondott neki, amit erről a kongresszusról tudnia kellett. Miután pedig már itt volt, a többi könnyen ment. Az emberek látták, amint ott áll valamelyik pályaudvaron és várja, hogy a Gondviselés továbbsegítse. A turbán és a fehér öltözék, amelyet télen részben egy barna kabát rejtett, a teniszcipő, amelyet hordott, felhívták rá a figyelmet. Gyakran tartott előadásokat vallási és szociális klubokban és nem egyszer protestáns templomok színpadjáról beszélt. Így kereste meg a mindennapira valót. Meg is hívták őt vendégségbe mindazok, akikkel találkozott. A továbbutazáshoz szükségeseket úgy teremtette elő, hogy az elutazása előtti estén szerényen ott hagyta a nappaliban üres zacskóját.

A zacskó nyitott szája érthető világossággal szólt vendéglátójának szívéhez: „Amint látják, üres vagyok”, vagy „Látják, csak tizenöt centem maradt.” Reggelre rendszerint ismét tele volt.

De hogyan került össze Sy Freedgooddal? – Seymour felesége Csikágóban tanult. Ott találkozott Bramacharival; így ismerkedett meg vele Seymour is. Bramachari azután egy-kétszer kiment Long Beachbe, kirándult Seymour vitorlásán és irt egy verset, amelyet Seymournak és Helénnek ajándékozott. Seymourektnál nagyon boldog volt, mert itt nem kellett ostoba kérdésekre válaszolnia. A legtöbben ugyanis, akik felkarolták, zavaros agyúak, félőrültek, vagy teázófusok voltak, akik úgy hitték, elsősorban tarthatnak rá igényt. Bármilyen szeretetreméltó és türelmes volt is, kifárasztották őt hóbortjaikkal. Long Beach-ben ezzel szemben békében hagyták, ámbrá Seymour pátriárka korú nagyanyját nem volt könnyű meggyőzni arról, hogy nem halálos ellensége a zsidó népek. Az öregasszony az egyik szomszéd szobában kis kultikus mécsket gyujtott a betolakodó ellen.

A tanév végén, 1938 júniusában, mikor Lax és Seymour már előkészítették a szoba közepén a nagy ládát és elkezdtek bele könyveket pakolni, meghallottuk, hogy Bramachari ismét New Yorkban van.

Seymourral mentem le a Grand Central pályaudvarra, hogy találkozzunk vele. Közben minden erőmmel igyekeztem izgatottságomat visszafojtani. Seymour ugyanis a legelképesztőbb hazugságokkal tömte tele fejemet Bramachari különös képességeiről; hogy lebegni tud a levegőben és járni a vízen. Jó időbe tellett, míg a tömegben megtaláltuk, pedig azt hinné az ember, egy turbános hindu, fehér ruhában és teniszcipőben eléggé feltűnik. De senki sem tudott róla.

Tíz-tizenöt perce nézelődünk már, mikor egy macska osont végig óvatosan az emberek között. Elhaladva előttünk, ránk bámult, azután eltűnt.

— Ez ő volt — mondta Seymour. — Macskává változott. Nem akart feltűnni. Most már tudja, hogy itt vagyunk.

Hirtelen, miközben Seymour egy hordárt faggatott, nem láttam-e egy Bramachari külsejű embert, és az tagadólag válaszolt, hátunk mögül előlépett Bramachari.

Láttam, hogy Seymour megfordult és választékos, lágy hangján így szólt:

— Ah, Bramachari, hogy van ?

Alacsony, szemérmes férfi állt előttünk, széles, boldog mosolyal, amely barna arca közepén valamennyi fogát látni engedte. Sárga turbánt viselt, melyre vörös betűkkel indiai imádságok voltak ráírva. Lábán jól látszott a teniszcipő.

Kezet nyújtottam neki, nem minden félelem nélkül attól, hogy valami villamos ütés fog érni. De semmi sem történt. A földalattival a Columbiához utaztunk, és miközben az emberek tátott szájjal bámultak minket, kikérdeztem őt a Collegek felől, amelyeket meglátogatott. Hogy Smith vagy Harward tetszik-e neki ? Amikor a 116. utcánál ismét a szabadba léptünk, éppen azt kérdeztem tőle, melyik tetszett neki a legjobban. Azt válaszolta, egyiket sem részesíti előnyben a másikkal szemben: ilyen dolgokban nem ismer elfogultságot.

Elhallgattam és mélyen elgondolkoztam válaszán.

Huszonhárom éves voltam ekkor és több tekintetben kétségkívül érettebb, mint azt korom szerint várni lehetett. Tisztában kellett volna lennem azzal, hogy a hely nem döntő. De mégis, úgy éreztem, nagyon erősen kötődöm a helyekhez, gyűlöltem vagy szerettem őket, mindenekelőtt a Collegeket; mert mindig reméltem, talállok egy különösen kellemeset, ahol élni és tanítani fogok.

Ettől kezdve nagyon szerettem Bramacharit és ő is engem. Kitérően megértettük egymást, főként mióta megérezte, hogy keresem az utat a szilárd vallási meggyőződés és olyan élet felé, amely az övéhez hasonlóan Isten körül kering, mint központ körül.

Ma feltűnőnek találok, hogy soha nem tett kísérletet arra, hogy megmagyarázza nekem saját hitét, eltekintve néhány külsőséges kultuszformától; erre is csak később került sor. Kétségkívül megtette volna, ha megkérem, de ez csak nagyon kevéssé érdekelt. A legfontosabb ajándék, amit tőle kaptam, az volt, ahogyan az Amerikában talált társadalmi viszonyokat és hitvallásokat értékelte. Egész könyvet kellene erről írnom.

Bírálataiban soha nem vált epéssé, gunyorossá vagy barátság-talanná. Egyáltalán ritkán mondott ítéletet, és ha mégis, az soha nem volt lebecsülő. Egyszerűen megállapította a tényeket és nevezett rajtuk. És nevetése nyugodtan, gyermekien hangzott; kifejezte mérheterlen csodálkozását afőlött, hogyan tud egy nép így élni.

Nevetve ment át az amerikai városi élet lármáján, mozgalmas-

ságán és mindazon a nyilvánvaló elmebajon, ami a rádióműsorokban és a plakátfalakon terpeszkedik. A legmulatságosabbnak azt az ügybuzgóságot találta, amellyel némely protestáns lelkészek mindig újra megkérdézték tőle: vajon India hamarosan megtér-e a protestáns hitre. Többször magyarázta nekünk, mennyire távol van India attól, hogy akár a protestáns, akár a katolikus hitre megtérjen. A keresztény misszionáriusok hiába próbálták eddig Ázsia óriási népességét mélyebben megragadni; és e sikertelenségnek fő oka szerinte a bennszülöttekéhez viszonyítva tulságosan magas életszínvonalukban keresendő. Tény, hogy az anglikán egyház a legélesebb elkülönítéssel reméli az indiaiakat megtéríteni, amennyiben külön templomot épít a fehéreknek és külön egy másikat a bennszülötteknek. Aztán mind a kettőben ugyanaz a prédikáció hangzik el a testvéri szeretetről és az egységről.

Én magam nem sokat tudok a misszionáriusokról. De nem kétkeltem, hogy életük a mi viszonyainkhoz képest fáradságos és nehéz, és senki nem tarthatja kényelmesnek. Az európai és amerikai élettel összehasonlítva hatalmas áldozatot jelent. Azonkívül a szó szoros értelmében az életüket tennék kockára, ha életszínvonalukat az ázsiaiak nagy többségének életszínvonalához akarnák hozzáidomítani. Úgy érezzük, kemény dolog lenne azt követelni tőlük, hogy mezteláb járjanak, függőágyban aludjanak és kunyhókban éljenek. De az biztos, hogy a pogányoknak megvan a maguk felfogása a szentségről, és annak igen erős aszketikus vonásai vannak. Bramachari szerint a hinduknak többnyire az a benyomásuk, hogy a keresztények semmit sem értenek az aszkézishez. Természetesen ő elsősorban a protestáns misszionáriusokra gondolt; valószínű azonban, hogy ez mindenkire áll, aki úgynevezett „civilizált” országból költözik a trópusi vidékre.

Ami engem illet, én mindebben semmi okot nem látok az elbátortalanodásra. Bramachari egyszerűen csak azt mondta ki, amit az evangélium olvasója régóta tud. Amíg a mag a földbe nem kerül és el nem pusztul, egyedül marad; ha azonban elpusztul, sokszoros gyümölcsöt hoz. A hinduk nem azt várják tőlünk, hogy férfiakat küldünk nekik, akik iskolákat és kórházakat építenek, noha ez magában véve jó és hasznos — és India számára sürgősen szükséges; ők azt várják tőlünk, hogy szenteket küldjünk nekik.

Nem lehet kétség aziránt, hogy misszionáriusaink között sok szent van. És többre nincs is szükség. Végül is Xavéri Szent Ferenc a tizenhatodik században az indiaiak százezreit térítette meg és olyan keresztény közösségeket hozott létre Ázsiában, amelyek elég erősek voltak ahhoz, hogy a katolikus világ anyagi támogatása nélkül is századokon át fennmaradjanak.

Az anglikán egyházzal és a többi protestáns szektárral, amelyekkel kapcsolatba került, Bramachari semmi olyasmit nem mondott nekem, amit amúgy is ne tudtam volna. Nagyon érdekelt viszont véleménye a katolikusokról. Érthető módon tőlük nem kapott meghívást, hogy szószékeiken prédikáljon. Kíváncsiságból azonban jár:

néha néhány katolikus templomban. Azt mondta róluk: az egyedüliek, amelyekben, érzése szerint, az emberek igazán imádkoztak.

Amennyire megítélhette, Amerikában egyedül a katolikusoknál tapasztalható, hogy a vallásnak bizonyos életereje van. Úgy látta, egyedül ők veszik komolyan az Isten iránti szeretetet, csak náluk ragadja meg a vallás az ember mélyebb természetét, csak náluk nem marad pusztán jámbor okoskodás és érzélgős rajongás.

Ismét nevetni kezdett azonban, amikor egy Mid—West-i bencés kolostorban tett látogatásáról számolt be. Elmondta, hogy sok műhelyt, gépet és nyomdai berendezést mutattak meg neki s úgy vezették végig az egész üzemen, mintha a szerzetesek minden java használati tárgyaiktól és vállalataiktól függene. Az volt a benyomása, hogy írói, kiadói és tanítói tevékenységük jobban igénybeveszi őket, mint az imádság.

Bramacharira semmi hatást nem gyakoroltak az ilyenfajta kijelentések: „Ebben a templomban negyedmillió dollár értékű üvegfestmény van... az orgonának hat billentyűsora van és dobbal, harangjátékkal és mechanikus fülemülével is fel van szerelve”... vagy „az oltár felépítményét egy olasz művész eredeti domborműve díszíti”.

A legkevésbé imponáltak neki a határesetek, az excentrikus szekták, a Christian Scientisták, az Oxford csoportok és hasonlók. Valamiképen ezt vigasztalónak éreztem. Én ugyan nem sokat törődtem ezekkel, de ezáltal még csak nőtt a tiszteletem irányában.

Bramachari általában nem adott tanácsokat. Egy tanácsot azonban, amelyet tőle kaptam, aligha fogok valaha is elfelejteni: „A keresztények sok szép misztikus könyvet irtak. Szent Ágoston Vallomásait és a Krisztus Követését el kell olvasnia”.

Mind a kettőről hallottam már. Ő azonban úgy beszélt róluk, mint aki meg van győződve arról, hogy a legtöbb amerikainak fogalma sincs az ilyen könyvekről. Bizonyos komolysággal ismételte meg:

— Igen, ezeket a könyveket el kell olvasnia !

Ritkán beszélt ennyi nyomatékkal.

Ha ma azokra a napokra visszagondolok, valószínűnek érzem, hogy Isten ezekért a szavakért küldte őt át Indiából.

Voltaképen elég neveléses, hogy misztikus olvasmányaimmal ösztönösen a Kelet felé fordultam, mintha a keresztény hagyomány semmit vagy csak nagyon keveset tudott volna nyújtani ezen a téren. Még emlékszem rá, Peter Wieger súlyos kötetein azzal az érzéssel rágtam át magamat, hogy a világ legmagasabb vallásos szellemi kincse fekszik előttem. Huxley „Ends and Means”-éből az az előítélet maradt meg bennem, hogy a kereszténység kevésbé tiszta vallás, mert mélyebben gyökerezik az anyagban.

A keresztény hagyományokhoz, Szent Ágostonhoz visszatérést most — egy indiai szerzetes tette föladatommá !

Doromby Károly fordítása